

Kovács Győző

Volt egyszer egy SzKI...

Ne haragudjatok, hogy ezt a megemlékezést egyes szám első személyben írom, nekem — néhány hónap híján, 20 évig — nem csak munkahelyem volt az SzKI, hanem egy olyan közösség is, amelyhez — minden egyes tagjához — meleg érzelmi kapcsolat is fűzött.

Ezt az érzést másként, mint egyes szám első személyben, nem tudom kifejezni.

A másik megjegyzésem: sokáig voltam az SzKI munkatársa, húszévesi életméről tudnék beszámolni. Nem teszem, mert nem szeretnék egy unalmas, érdektelen beszámolót elétek tenni. Persze lehet, hogy az írás így is unalmas lesz, de — elnézésekért kérem — nekem ezek a válogatás nélkül, itt leírt élmények voltak nagyon fontosak.

Még egy megjegyzés. Nem foglak Benneteket azokkal a történetekkel untatni, amelyeket a Náray Zsolt emléktábla avatás c. emlékkönyvbe egyszer már megírtam. Kétszer — ha lehet — nem szeretem ugyanazt az írásomat publikálni. Ezért, a mostani történetemet akkor kezdem, amikor a Martinelli téri Siemens 4004/150-es géppel felszerelt — második — számítóközpontunk elindult.

Akkor már a számítóközpont üzemeltetésére toborzott munkatársaimmal túl voltunk a 4004/45-ös gép megismerésén és az első gép üzemeltetésének a nehézségein, kialakult egy kitűnő csoport, benne hardver és szoftver specialisták, Merényi Pali, Margitics Imre, Várkonyi Zsolt, Seprődi Laci, Németi Tibor és még mások, akiknek a neve hirtelen nem jut az eszembe, ha kihagytam valakit, szóljon, mert a szénlítés már az ajtóm előtt áll. Sőt dörömböl.

A gép hardver karbantartását a Siemens szervizre bíztuk, ugyanis ez volt az egyik feltétele a Siemens gép vásárlásának, hogy szervizt és konszignációs raktárat hoznak létre Magyarországon, olyat, mint amilyennel Münchenben is rendelkeznek. Sikert, ez volt az első siker élményem a Siemens együttműködéssel kapcsolatban.

Elsőként Richter úr (ahogyan ő mondta, Bíró bácsi) jött Magyarországra, ő volt a fő mestere a karbantartásnak, ha probléma volt, akárhol is tartózkodott Európában, — csiribí-csiribá — nem tudom hogyan, de néhány órán belül az SzKI-ban termett és a hibát megjavította. Igaz, a gépen nem volt túl sok javításra szükség. Különösen akkor nem, amikor már Magyarországon is megvolt a helyi szerviz és a konszignációs raktár.

Az első nagy döntésünk a 45-ös gépnél az volt, hogy az operációs rendszer üzemeltetését és karbantartását egyre inkább magunk végezzük. Ebben Várkonyi Zsolt és Seprődi László voltak — vagy nagyon hamar lettek — kiváló szakemberek, akik — hihetetlenül rövid idő alatt — nem csak a Siemens-től érkező hibajavító üzeneteket (ezeknek volt valami nevük, csak nem emlékszem rá) vitték be a gép operációs rendszerébe, hanem — egy-egy hiba esetén — maguk is megpróbálták a rendszer hibáját — még a Siemens üzenete előtt kijavítani. Előbb lassabban, később már gyorsabban sikerült, mint ahogyan a hibajavító üzenet hozzánk ideért, ami egyre magabiztosabbá tette az említett urakat.

Amikor a 4004/150-es gépet felszereltük a Martinelli téren, akkor a szoftveres társaság már kijelentette, nincs arra szükség, hogy a gép szoftverjét a Siemens tartsa karban, erre már mi is képesek vagyunk. Pedig akkor először látták a Siemens BS1000-es batch operációs rendszerét. Én pedig hittem Nekik.

Amikor megérkezett a Siemenstől a 4004/150-es géphez a BS1000 operációs rendszer, a Siemens már előre jelezte, hogy lesznek benne hibák, hiszen az új rendszert még a Siemensnek sem volt elég ideje letesztelni. A szoftveres társaságnak csemege volt a még alig kipróbált operációs rendszer, élvezettel keresték és találták meg a hibákat — ha jól emlékszem — nagyon sokszor gyorsabban, mint Münchenben maguk a Siemens szoftveres szakemberei.

Erre akkor jöttünk rá, amikor Siemens szoftveresek egyik budapesti látogatásukkor — elhozván a javításokat — csodálkozva vették észre, hogy a hibákat mi már kijavítottuk, sőt több hibát vettünk észre, mint amennyiről ők maguk tudtak.

Elkérték, és magukkal vitték a nálunk készült javító szalagot, amit — természetesen — minden alku nélkül odaadtunk, hiszen a jó kapcsolat megteremtése, illetve akkor már a megtartása, elemi érdekünk volt. Az ügylethez Náray Zsolt is hozzájárult. Hamarosan feltűnt a gépteremben Kränzlein úr, akivel később is a legtöbb Siemens üzletet kötöttük, és tett egy ajánlatot: *az általunk készített, BS1000 javító szalagot megveszik tőlünk*. Szóltam Náray Zsoltnak, mi legyen?

Gyors ebéd Kränzlein úrral, és megszületett a közel 20 éves Siemens-SzKI *barter* együttműködés, a munkatársaink által készített operációs rendszer javításért az SzKI nem pénzt kért, hanem valamilyen gép-elemet, perifériát, netán szoftvert. Ez jó volt a Siemensnek, és jó volt nekünk is, mert úgy kaptunk hardvert, illetve szoftvert, hogy ahhoz nem kellett sehol sem devizáért kuncsorognunk.

Azt hiszem, így kezdődött a Siemens céggel a szoftverfejlesztési együttműködés.

Valami hasonló történt nem sokkal később, amikor az Európában (azt hiszem) első, BS 2000-es time-sharing operációs rendszert hoztuk be a Siemenstől.

Én az első time-sharing operációs rendszert (a részletekbe nem mennék bele) Angliában láttam, amikor életemben először és utoljára tanulmányúton voltam Londonban, a University College-ban. Angliában ezen az egyetemen volt a legrangosabb telekommunikációs kutatási bázis, ezt szerettem volna — Náray Zsolt javaslatára — három hónapig tanulmányozni.

Megérkeztem Londonba, kaptam egy szobát az egyetemen, és 6-8 könyvet, hogy csak olvassak. Ha nem értek valamit, kérdezzem meg. Az ötlettől nem igazán voltam elragadtatva, az én mérnöki tevékenységem — korábban is — mindig valami megfogható ketyeréhez kapcsolódott, amihez a könyveket csak akkor vettem elő, ha valamit nem értettem. Nálam tehát előbb volt a tervezés és építés, utána az elmélet. Jobban örültem volna, ha nem egy szobában ültetnek le, hanem egy laboratórium-ban adnak valami bütykölős munkát.

Akkor jött el számomra a megváltás, amikor az intézet igazgatója – David Cooper professzor — javasolta, hogy látogassam meg a University Computer Centre-t, mert ott — hetekkel korábban — állították be az első CDC time-sharing operációs rendszerrel működő számítógépet, biztosan érdekel. Más se kellett nekem, elmentem és találkoztam Spoonley úrral és három hónapig ott is ragadtam. Azonnal láttam — egy életem-egy halálom — a Martinelli téri számítóközpontot át fogom alakítani time-sharing számítóközponttá, csak még azt nem tudtam, hogyan.

Visszajöttem és megkerestem Münchenben Kränzlein urat, elmondtam, hogy mit láttam és a tanácsát kértem.

Kiderült, hogy a Siemensnek már volt egy teljesen friss time-sharing operációs rendszere éppen az volt a problémájuk, hol próbálják ki üzemi körülmények között. A megoldás adva volt: az SzKI-ban.

Ehhez azonban a gépet át kellett alakítani 4004/151-es géppé, és rá kellett tenni az új — még kipróbálatlan — operációs rendszert. Náray Zsolt — amikor elmondtam, hogy Kränzlein úrral mit találtunk ki — azonnal hozzájárult, annál is inkább, mert ha jól emlékszem, ez az átalakítás nekünk egy fillérbe sem került. A gép bővítéséért és átalakításáért munkával fizettünk.

Mindezt azért tudtuk nyélbe ütni, mert a Siemens, a BS1000 tapasztalat után bízott az SzKI Számítóközpont munkatársaiban. Amikor a rendszer már ment, Kränzlein úr elmondta, neki sem volt könnyű otthon elfogadtatni, hogy az első time-sharing rendszerüket egy magyar számítóközpontban fogják kipróbálni, de benne is bíztak, mint Náray Zsolt és én is a munkatársaimban.

A vállalkozás sikerült.

Persze voltak a Siemensszel való együttműködésünkben kissé kellemetlen korszakok is. Például, amikor felszereltünk egy új gépet a Martinelli téren, talán egy hónapja sem üzemelt, amikor üzenet jött a

Siemenstől, a gépet azonnal le kell szerelnünk és vissza kell szállítanunk Németországba, ugyanis a gép teljesítménye meghaladta az embargóhatárt. Ha nem viszik 24 órán belül vissza, büntetőeljárás indul Kränzlein úr és munkatársai ellen engedély nélküli export címén. Még a választ sem várták meg, a kamion elindult Münchenből.

Talán öt perces megbeszélés Náray Zsoltnál, a gépet visszaadjuk! Egy megbeszélés az OMFB-ben és a Metrimpexnél, az utóbbiak azt mondták, csak akkor adhatjuk vissza a gépet, ha a Siemens kompenzálja a veszteséget, azaz zsaroljuk meg a céget. Még az SzKI vezetésében is voltak ilyen hangok. Zsolt egyetértett velem, és azt mondta: *Nem zsarolunk, az nem az SzKI műfaja! A gépet visszaadjuk!* Ezzel a döntéssel én tökéletesen egyetértettem. Az volt a nagy szerencsénk, hogy az akcióban Sebestyén János teljes támogatását élvezhettük. Közben megérkezett Münchenből a kamion és délutánra a gép túl volt az osztrák határon.

Kaptunk helyette egy kisebb teljesítményű gépet és még sok olyan eszközt, ami többet ért nekünk, mint az elszállított gép. Többek között annyi új szoftverfejlesztési szerződést is, ez volt a legértékesebb, amire nem is számítottunk. Mindez olyan erkölcsi háttérrel adott az SzKI-nak és talán nem veszi senki rossz néven, az SzKI Számítóközpontjának, majd az ALCs-nek (Alkalmazási Laboratórium Csoport) amiből később, a következő években, nem csak az ALCs, de az egész SzKI is profitált.

A BS1000-es javítások, valamint a BS2000 üzembeállítása után, következő lépésként, a Siemens szoftverfejlesztő részlegei újabb feladatokat adtak. Akkor már nem csak Németországban, hanem hamarosan Ausztriában és Svédországban (Siemens Elema) is. Az első szerződések egy részét úgy kötöttük, hogy azok a kollégáim, akik a feladatot megoldották kimentek egy időre a Siemenshez, ott megismerték azokat a szoftver eszközöket, amelyeket a fejlesztés során használniuk kellett, hazahozták a feladatot, és a budapesti gépeken megoldották, majd visszavitték a kész szoftvert, és átadták annak a részlegnek, ahonnan kapták. Később számos olyan feladat volt, amiket nem tudtak hazahozni, mert vagy egy Siemens team-ben dolgoztak, vagy olyan szoftver környezetben, ami nekünk nem volt meg Magyarországon. Ilyenkor ott maradtak külföldön, amíg a fejlesztés el nem készült.

Később, amikor az export szoftverfejlesztés már szinte magától ment, a „konkurencia” megvádolt bennünket azzal, hogy eladjuk a kiváló magyar koponyákat fillérekért a nagy nyugati fejlesztő cégeknek, akik aprópénzzel fizetnek ki bennünket.

Ezeknek a „bírálóinknak” elmondhattam volna, de Náray Zsolt egyetértésével nem mentünk bele ilyen vitákba, hogy amit a Siemens munkákért kaptunk, az egyáltalán nem volt aprópénz. Talán éppen annak köszönhetjük, hogy az első munkánk, az a bizonyos BS1000 hibajavítás jól sikerült. Mi ugyan kevesebbet kaptunk, mint amennyit ugyanazért a munkáért egy nyugati szoftverfejlesztő intézmény kapott volna, de nem sokkal. Ha jól emlékszem a mi vállalásunk és a helyi vállalkozók árai között sohasem volt több a különbség, mint 10 % — természetesen — az ő javukra. Egy idő után más cégeknél is (Kienzle, Ericsson, még a Messerschmidt repülőgépgyárral is stb., Németországban csak a Nixdorffal nem tudtunk szerződést kötni) munka után néztünk, mert egyre-másra jöttek hozzánk olyan szoftverfejlesztők, akik a segítségünkkel, külföldi munkán akartak dolgozni. Ezért nagyon kellett vigyáznunk arra, hogy a nyugati szoftverfejlesztői piacon a hírnevünket megőrizzük.

A lehetséges problémákról két példát mondanék, név nélkül, mert nem szeretnék senkit sem pellengérré állítani.

- Az egyik, hogy egy baráti ország — ugyancsak bér munkában foglalkoztatta programozóit — Ausztriában munkaügyi bíróság elé idézték, mert nagyjából fele annyiért vállaltak el egy munkát, mint azt egy helybeli cég elvállalta volna. Tisztességtelen versenytársnak nevezték őket. Talán a kollégáim sem tudják, hiszen Nárayval úgy beszéltük meg, ha el tudom a dolgot simítani, akkor az ügyet nem verjük nagydobra, hogy a bíróság az SzKI-t is beidézte. A cég képviselőjében én jelentem meg. Megmutattam az osztrák szerződéseinket, a vállalási összegeket, amik nagyjából 5-10 %-kal voltak alacsonyabbak, mint a helyi cégek esetében. Azt is elmondtam, hogy mi ezzel a különbséggel kompenzáljuk azt a hátrányunkat, hogy magyarok vagyunk, akiket nehezebb elérni, mint egy másik hasonló cé-

get Ausztria bármelyik, másik városából. A másik érvem az volt, ami nem volt igazán elfogadható, hogy a kollégáimnak néha problémáik lehetnek a német nyelvvel (én is angolul beszéltem), amit mi csak a némileg alacsonyabb vállalkozási árral tudunk kompenzálni. A bíróság végül úgy döntött, hogy mi korrekt versenytársak vagyunk az osztrák piacon, bennünket felmentettek, míg annak a másik baráti országnak a programozóit kitiltották Ausztriából.

- Egy másik történetem Svédországból származik. Ott nem voltunk ilyen szerencsések, a svédeknel a szakszervezettel gyűlt meg a bajom. A cég munkatársai, ahol dolgoztunk, sztrájkba léptek, a munka, aminek a nagy részét mi végeztük, viszont nagyon sürgős volt. A sztrájkbizottság felszólította a munkatársaimat, hogy szolidaritásból ők is lépjenek sztrájkba. Felhívtak, én kiutaztam, beszéltem a cég — velünk kapcsolatban álló vezetőjével — aki nagyon kért, ne sztrájkoljunk. Én is egyeztettem a kollégáimmal, mi legyen a döntésünk. Budapesten — pl. a Metrimpexnél — megoszlottak a vélemények, volt, aki azt mondta, mi magyarok nem lehetünk sztrájktrörök, nekünk a munkásokkal és nem a gyár vezetésével kell összetartanunk, de olyan vélemény is volt, hogy mi ne avatkozzunk bele a svédek belső ügyeibe. A kollégáim oldották meg a problémát, a gyár engedélyével felpakolták az egész munkát, elhozták haza, és itthon fejezték be a feladatot. Mi végül rosszul jártunk, mert a szakszervezet nem nagyon értékelte a megoldást, addig piszkálták a gyár vezetését, amíg felbontották velünk a szerződésünket. Utólag tudtam meg, hogy egy másik magyar szoftverfejlesztő intézet — akiket én ajánlottam a gyárnak — némileg alájátszott a szakszervezetnek, ugyanis, amint mi kiléptünk a gyárból, ez a bizonyos magyar cég belépett a helyünkre. Ezt utólag, a volt svéd partnerem mondta el, aki felkeresett Budapesten és hozott egy másik szerződést egy másik svéd gyártól, mert érezte, hogy a cége nem járt el velünk korrekt módon.

Mindezzel csak azt szerettem volna bemutatni, hogy az export munka nem volt igazán leányálom. A kollégáim jól kerestek, örömmel végezték a munkát, az állandó kilépő (ablak) mindenkinek be volt pecsételve az útlevelebe, de az ALCS-ben nem voltak kiválasztottak, akiknek járt az export munka és páriák, akiknek nem. Ha valaki úgy érezte, alkalmas arra, hogy akár egyedül is export munkára menjen, megvan mind a nyelvi, mind a szakmai tudása, hogy export munkát végezzen, előbb vagy utóbb megszereztem a szerződést, amivel kimehetett.

Két érdekes esetet említhetek:

- Az egyik — megint nem mondok neveket — egy hallgató, akkor még nagyon ifjú hölgy volt, akiről el nem tudtam volna képzelni, hogy valamelyik nyugati cégnél — zord körülmények között — képes lesz önállóan feladatokat megoldani. Még azt sem tudtam, hogy tud programozni. Itthon egyáltalán nem volt különösképpen vállalkozó kedvű, miután több nyelvet is kitűnően beszélt, az SzKI-ban tolmácsként érvényesült leginkább. Egyszer felkeresett, hogy programozni szeretne, és szerinte tud is, az egyetemen tanult, bár az SzKI-ban sohasem próbálta. Természetesen külföldön szeretne dolgozni. Akkor volt éppen előkészületben az a bizonyos svédországi munka, a svédek kitűnően kommunikáltak angolul, de jobban szerették, ha a partnerük svédül is beszél. „Viccesen” megkérdeztem a hölgyet, mennyi idő alatt tud megtanulni svédül, ugyanis a nyelvi választékában a svéd nem szerepelt? Egy kicsit gondolkodott: *Két hónap ok?* Azt hittem leeseek a székről. Nem húzom a történetet, még talán rövidebb idő alatt megtanulta a nyelvet, Svédországban letette a nyelvi vizsgákat, még ma is ott van Svédországban.
- A másik két olyan történet, az egyik nagyon jól, a másik nagyon rosszul, de azt is mondhatnám, nem túl vidáman sikerült.
 - o Ehhez tudni kell, hogy nem szerettem sohasem felvenni rokongyereket, mondván, nem tudom, mikor él vissza a rokoni kapcsolattal, jobb a békeség. Ezért a rokonság néha megneheztelt rám. Egy ifjú unokaöcs — még egyetemista volt — jelentkezett

hozzám nyári üzemi gyakorlatra, kellett is valaki, így a kérését nem volt okom visszautasítani. Egy olyan részleghez osztottam be, aminek a vezetője az ALCs egyik legkritikusabb vezetője volt, én nagyon szerettem, ma is szeretem, mert ami a szívén volt az a száján, bár nem mindig fogalmazott úgy, ahogyan azt az etikett megkívánta. Engem sohasem érdekelt az etikett! Az ifjú embernek megmondtam, hogy nem fogom véglegesíteni, mert rokon! Letelt a gyakorlat, a gyerek kitűnően bevált, a főnöke közölte velem, oda veszi az osztályra, mint egyetemi hallgatót. Ezek a gyerekek heti 18 órát dolgoztak, és amikor befejezték a tanulmányaikat, úgy váltak a munkatársainkká, hogy szinte észre sem vettük. Beleegyeztem, de figyelmeztettem az urakat, hogy véglegesítés nincs! Nem húzom az időt: *volt!* A főnöke szinte lehülyézett, amikor a fiút nem akartam véglegesíteni, így — hiába volt a rokonom — kénytelen voltam felvenni. Az ifjú ember, ma már nagypapa, utána kiment Ausztriába dolgozni, ott is nagyon bevált, ha jól tudom, még ma is a Siemens szoftverfejlesztés egyik kiváló vezetője.

- o A másik, a rosszul végződött történet. A fiatalember — bár a közvetlen vezetője nem nagyon ajánlotta — elvállalt egy munkát, ha jól emlékszem, az egyik hannoveri kiállításra kellett egy éppen kifejlesztett Siemens lemezzmemóriához egy meglehetősen bonyolult vezérlés szoftverjét kifejleszteni. Megkértem, ha problémája van, azonnal szóljon, mert akkor még tudunk segíteni. *Nem* — mondta — *a feladatot egyedül fogja megoldani*. A Siemensnél nem volt szokás, ha problémát észlelnék, nekem szólnak és nem a kollégámnak, aki a munkát végezte. Most éppen ez történt, nekem szóltak, a páciens produkciója — szerintük — zavaros, abból sok jó nem sülni ki, pedig a munkának határidőre el kell készülnie! Ha jól emlékszem, Némethi Tiborral mentünk ki, hogy beszéljünk mind a munkát felügyelő német vezetővel, mind a kollégánkkal: *mi a probléma?* Kiderült, már felhasználta a munkára fordítható idő felét, de még sehová se jutott. Azt tettem, amit nagyon utálok megtenni, válság-stábként összeültünk, kialakítottunk egy rövid munkatervet, miután az SzKI hírneve forgott kockán. Ha jól emlékszem, összeállt egy — talán — négyfős stáb (Némethi Tiborra és Pataki Ernőre emlékszem), és elkezdtünk mindent, előről megoldani. Kész lettünk határidőre, de amint visszajöttünk Budapestre, a kollégámnak azonnal felmondtam. Az SzKI-ban — 20 év alatt — összesen három kollégának mondtam fel, ő volt az egyik.

Befejezésül még két dologról fogok írni, az egyik az ESzR, a másik pedig Náray Zsolt.

- Az ESzR. Számomra igazi nagy kaland volt, hiszen addig hasonló feladattal nem találkoztam.
 - o Ma illik azt mondani, hogy az ESzR egy túlhaladott számítástechnikai fejlesztési terv volt, ami már akkor is kudarcra volt ítélve, amikor elkezdték. Nem tudom, de utólag azt mondom, a bírálóknak nem volt és ma sincs igazuk.
 - o Én 1969 végén kapcsolódtam be a munkába. Egy napon Náray Zsolt megkérdezte, nincs-e kedvem valamilyen ESzR munkán dolgozni. Volt. Elvittek a Főkonstruktóri Tanács egyik ülésére, Moszkvába, az óvodába. A feladatom az volt, hogy semmihez ne szóljak hozzá, csak figyeljek, és ha van valami értelmes elképzelésem, akkor az ülés vége előtt szóljak.
 - o Volt. Észrevettem, hogy a résztvevők valamennyien konstruktőrök, akik valamilyen hardver- vagy szoftverfejlesztéssel foglalkoztak. Az ülés alatt egyetlen szó nem esett arról, hogy a gépet majd üzemeltetni is kell, tehát szükség van egy hardver szerviz szervezetre, egy másikra, amelyik — az akkori nyugati szokásoknak megfelelően — a szoftverkarbantartással és disztribúcióval foglalkozik, konszignációs raktárakra,

oktatásra, és még sok minden másra, mert ha ezek nincsenek, akkor összedűl az épület, amit a konstruktőrök — óriási nehézségek árán — felépítettek.

- o Sebestyén János és Náray Zsolt végighallgattak, majd szinte szó nélkül elcipeltek a szovjet főkonstruktörhöz – ha jól emlékszem, Rakovszki elvtárshoz, hogy mondjam el ismét, amit az előbb Nekik elmondtam.
- o Én még ilyen gyors intézkedésről nem hallottam, különösen nem a szocialista országokban. Lehet, hogy el se hiszitek, még ott helyben megalakult a C10-es szakértői tanács, aminek ezekkel a kérdésekkel kellett foglalkoznia. Mire hazajöttünk, már én voltam a C10 magyar bizottság vezetője. Rengeteg érdekes élményem volt, ezúttal — azt hiszem — néhány a fontosak közül is, a (nekem) a legfontosabbról fogok beszámolni.
 - β A KGST-ben valamikor megfogalmazták a *szófiai elvet*, amit röviden úgy lehetne összefoglalni: a szocialista országok — barátságból — ingyen átadják egymásnak a tudományos eredményeiket. A szófiai elvről közben megtudtam, egyetlen ország sem adta át értékes tudományos eredményeit a másiknak, ládaszám küldték egymásnak a papírokat, hogy bizonyítani lehessen a szófiai elvet, de ezeket az átadott eredményeket általában semmire sem vagy csak korlátozott mértékben lehetett használni.
 - β Sebestyén János azt mondta, *az ESzR-ben a szófiai elv nekünk, magyaroknak nagyon kedvezőtlen, mert az elv elsősorban a szoftverek átadására vonatkozik, mi pedig nettó szoftverfejlesztők vagyunk*. Arról nem is beszélve, hogy éppen akkor kezdődött meg nyugatra a szoftver-exportunk. Az elvhez — érdekes módon — elsősorban a szovjetek, és ha jól emlékszem, a bolgárok, ragaszkodtak és mondták ki egyértelműen: a szoftver *nem áru*, hanem *tudományos eredmény*, amit a többi országnak ingyen kell a rendelkezésére bocsátani. Mi viszont úgy gondoltuk, hogy mint szoftverfejlesztők, szeretnénk a munkánk ellenértékét megkapni.
 - β Amikor a C10-es tanács bulgáriai — szozopoli — tanácskozására sor került, behívatott Sebestyén János, Náray Zsolttal közösen és kiadta az ukázt Szozopolban a *szófiai elvet* (itt egy csúnya szót használt, én a finom változatát használok) - a szoftverre vonatkozóan - *vissza kell vonatni*. Ha jól emlékszem, amikor a parancsot elmondtam a magyar bizottság tagjainak, akkor mindenki meg volt arról **győződve**, hogy a *parancs végrehajtása: öngyilkosság*. Még ott Szozopolban ki fognak rúgni bennünket. Nekem a feladat kimondottan tetszett.
 - β Ezek az üléseken mindig velem volt egy oroszul jól tudó közvetlen munkatársam, Szozopolban Keserű Katalin, aki a segítségemre tudott lenni a tanácskozáson. Beterjesztettük — szerintem írásban is — „*a magyar delegáció javasolja, a C10 szakértői bizottság mondja ki, a szófiai elv a szoftverre nem érvényes, ugyanis a szoftver nem tudományos eredmény, hanem áru*”. Ez volt a mondandónk lényege.
 - β A bomba azonnal felrobbant, azt hiszem, a többi ország képviselői is meg voltak róla győződve, megbolondultunk. Csak erről lehet szó, épeszű szocialista ember nem próbálja a népek testvériségét kifejező, a KGST által szentesített, szófiai elvet egyszerűen felrúgni. A magyar bizottság javára kell írnom, bár, ami a magatartásunkat illeti, nem beszéltük meg, nem esküdtünk össze, amíg a többiek egymást túlharsogva vitatták a magyarok nyilvánvalóan eszedment javaslatát, addig mi, a magyar delegáció tagjai, mindannyian faarccal ültünk a helyünkön, ki kávézott, ki meg teázott. Nem érveltünk, nem magyarázkodtunk.

Mi megmondtuk, amit akartunk, sőt a jegyzőkönyvi javaslatunkat is odatettük mindenki elé, hogy még csak tévedés se lehessen.

- β Az ülés NDK-s elnöke, Wokurka elvtárs, gyorsan bezárta az ülést, hogy komolytalan javaslatokkal a C10-es bizottság nem foglalkozik, inkább lemennek a tengeri standra. Így is történt, bár bejelentettem, hogy a magyar delegáció nem ért egyet az ülés bezárásával, tehát ha lemennek a standra, az még nem jelenti azt, hogy vége az ülésnek, mert mi ott maradunk.
- β Egyedül maradtunk és csak akkor tört ki közöttünk az általános röhögés, akkor már nagyon élveztük a helyzetet. Ültünk a helyünkön. Néha egy-egy delegált — általában fürdőgatyában — visszajött és megnézte, hogy a helyünkön vagyunk-e. Ott voltunk.
- β Egy idő után valamennyien rájöttek arra, hogy az ülésnek — attól, hogy a strandon vannak — nincs vége, az ESzR szokásoknak megfelelően be kell fejezni az ülést, amibe be kell venni azokat a pontokat is, amiben nincs egyetértés. Ezeket a — véleményeltérésről szóló — pontokat egyetlen szocialista grémium sem szerette, megszokták azt, pl. a KGST-ben, hogy a szocialista országok delegáltjai minden határozatot teljes egyetértésben hoznak. Ők nem tudták, hogy én olyan ukázt kaptam Sebestyén Jánostól: *A végsőig kitartani, én megvédelek!*
- β Nem húzom tovább a történetet, valamikor éjfél tájban, mindenki felöltözött és visszatért a terembe, nem tudom, de gondolom, hogy a delegációk vezetői telefonon konzultáltak a főnökeikkel és aláírták a mi javaslatunkat. Ettől a pillanattól kezdve az ESzR-ben a szoftver áruvá vált, amit az országok nem ingyen, hanem pénzért adtak át egymásnak. Évekkel később, amikor már nem volt NDK, már nem volt Robotron, egyszer Berlinben összefutottam Wokurka elvtárssal, aki már nem elvtárs volt, hanem úr, egy nyugatnémet — pontosabban — német cégnek volt az igazgatója. Elvitt ebédelni és nagy titokzatossággal elmondta, az NDK-ban, még mielőtt — a szozopoli ülésen — megszólaltam volna, már tudták, milyen javaslatot fogok előterjeszteni, amivel — lelkében — mindenki egyetértett, de azt — a nagy szovjet-NDK barátság miatt — nem volt szabad kimondani. A végén azután — ha jól emlékszem — előbb a lengyelek, majd a csehszlovákok, végül a németek, a bolgárok és az oroszok is — kénytelen-kelletlen — aláírták a javaslatot.
- β Nagyon örültem a győzelemnek, életem egyik nagy éjszakáját éltem át ott Szozopolban. Úgy éreztem, hogy tettünk valamit.

Az SzKI-s pályafutásomnak volt egy befejező aktusa is, a Sci-L megalakulása, amivel részben személyes, részben műszaki okokból nem értettem egyet. Megint nem szeretnék mélyen belemenni a részletekbe, amiért az igazgatást Náray Zsolttól elvállaltam — bár a kinevezési okmányomat sohasem vettem át — annak egyetlen oka Náray föltétlen tisztelete volt. Közöttünk — a belépésemtől kezdve — az volt a ki nem mondott megállapodás, hogy Náray minden döntését kritizálhatom. Ha elfogadja, ha nem fogadja el, amit mondok, a döntését mindenképpen végrehajtom.

Ezúttal is így történt. A Sci-L megalakítása ellen — egyben a mikro-számítógépgyártás elleni — véleményemet elmondhatom, még ahhoz is hozzájárult, hogy mindezt a tárcaközi bizottság előtt is megtegyem. De ha ennek ellenére úgy dönt, hogy Sci-L lesz, akkor a feladatot meg fogom oldani.

Úgy döntött, megkaptam az igazgatói kinevezésemet Sebestyén Jánostól, amit azonnal elvittem Náray Zsolthoz és arra kértem, tegye el. Volt még egy kérésem, amit elfogadott: ha elkészülnek az első M08x számítógépek, akkor mentsen fel a Sci-L igazgatása alól, és engedje meg, hogy visszatérjek az ALCs-hez, amit időközben el kellett hagynom. Ebben maradtunk.

Azt tudtam, hogy nem szeretnék egy mikroszámítógép gyárat építeni, más megoldáson gondolkodtam. Esztergomban, a Labor MIM-nél, a számítógépgyárat — ahol memóriabővítéseket építettek IBM, ICL és Siemens számítógépekhez — Horváth István, az évtizedes tervezői és gyári gyakorlattal rendelkező első osztályú villamosmérnök barátom irányította, aki nekem 6 éves koromtól testi-lelki jó barátom volt. Vele találkoztam, és kértem, vállalja el a gyára az SzKI számítógépek gyártását. Ezt az együttműködést különösképpen azért szerettem volna, mert tudtam, ha István barátom gyártja a gépeket, akkor azokkal semmiféle probléma nem lesz, a gyártás biztosan sikerül.

1982. augusztus 20.-ra elkészült az első esztergomi M08X. Megkerestem Náray Zsoltot, hogy szerintem elérkeztem a Sci-L igazgatásom végéhez, szeretnék visszamenni az ALCs-be, amit addigra meglehetősen szétcincáltak, de bíztam magamban, hogy a részleget ismét meg tudom szervezni.

Náray Zsolt — bár egyetértett velem — arra kért, még egyszer gondoljam át a dolgot és addig is, menjek el pihenni. Kapóra jött, hogy a Szovjetunióban éppen akkor rendeztek magyar műszaki napokat, amire az SzKI két előadással nevezhetett be, az egyiket Ufában kellett megtartani, a másikat — ha jól emlékszem — Tallinnban. Az egyiket tartsam meg én — mondta Náray — a másikra jelöljek ki valakit. Németi Tibort kérdeztem meg, elvállalja-e az egyik előadást, — *a tallinnit örömmel* — volt a válasz. Nekem maradt az ufai.

Innentől kezdve rövidíték. Utólag kiderült, már az indulás előtti este volt egy infarktusom, azután Moszkvában a következő, majd Ufában a harmadik. Ezzel már bevittek a kórházba, ahol állítólag — ma sem tudom, hogyan volt — néhány másodpercre bekövetkezett a klinikai halál is. (Ezt senki sem tudta — vagy nem akarta — se megerősíteni, se megcáfolni.) Azt tudom, hogy amikor a kómából magamhoz térítettek — Endrődy Zsuzsa „élvezte át” a történeteket — az egyik első dolgom volt, hogy megüzente Náray Zsoltnak, ne számítson rám, a korábbi Sci-L igazgatói lemondásom érvényes, de az ALCs igazgatásról is lemondok.

Szegény Zsuzsa maradt ott — Náray kívánságára — Ufában először, hogy ápoljon, majd néhány hét után Ábel Tanya váltotta fel ebben a kellemetlen szolgálatában. Örök életemben hálás leszek mindkettőjüknek, rengeteget segítettek, talán ezért maradtam életben. Náray is mindenben segített, csak egy példát mondok: a kórházban nem volt egyszer használatos injekciós tű, a nővérek minden este smirglizték és fertőtlenítették a már használt tűket. Náray elintézte, hogy a MEDICOR kiküldött egy teherszállító-repülőgéppnyi, egyszer használatos injekciós tűt, amit — szerintem — még ma is használnak.

November 7-e előtt kerültem haza, azóta megvagyok.

Befejezésül, máris sokat fecserésztam, de még Náray Zsoltra kell emlékeznem. Most már elmondhatom, korábban is elmondhattam volna, én az SzKI-ból azért léptem ki — bár Náray tanácsadójaként ott maradhattam volna —, mert úgy éreztem, rám már nincs szükség. Mielőtt kiléptem volna, és átmentem volna a SZÁMALK-ba, volt egy hosszú beszélgetésünk. Náray kérésére írtam egy testes dolgozatot, aminek azt a címet adta — *ha én a helyében lennék, hogyan vezetném az SzKI-t?*

(Itt jegyzem meg, hogy az SzKI vezetői közül —magamat is beleértve — egyikünket sem tartottam alkalmasnak arra, hogy főigazgatóként Náray Zsolt helyére lépjen, ugyanis nem rendelkezünk Náray vezetői képességével, még csak meg sem közelítettük azt. Utólag bebizonyosodott, hogy ez így is volt.)

Kissé nagyképűen azt írtam le, hogy úgy kéne átalakítani az SzKI-t, ahogyan én szerveztem meg az ALCs-t. Ennek a javaslatnak a következő volt a lényege (nem emlékszem mindenre):

- az intézetet támogatottból, vállalkozás-orientálttá alakítanám,
- megszüntetném a főhatóságoktól (OMFB, KSH, Gépipari Min), illetve a néhány nagy cégtől (VIDEOTON, MOM stb.) kapott szubvenciókat, ily módon az SzKI árbevételét csak a piactól tenném függővé, (példának az M05X vállalkozást hoztam).

- Megszüntetném az ESzR kapcsolatot, különösen azután, hogy Kázmér Jánostól megtudtam, semmi olyan tervet, se hardvert, se szoftvert nem használtak fel, ami az SzKI-tól származott, bár kifizették,
- Azt hiszem, még azt is mondtam, hogy az SzKI tevékenységét az export munkákra koncentrálnám, ami akkor nagyon virágzott. Ugyanis az ALCs tevékenysége nyomán kiderült, amit az SzKI kitűnő szakemberei tudnak, az világszínvonalú, így feltételeztem, hogy a kezdeti nehézségek — az elmaradt szubvenciók — miatt biztosan csökkenne az intézet árbevétele, de — szerintem — utána egészen biztosan megint visszatérne a korábbi, ha nem magasabb színvonalra.

Ha jól emlékszem, de nem vagyok benne egészen biztos, egyetlen emberrel konzultáltam az elképzeléseimről — csodálkozni fogtok — Dénes Józseffel. Neki röviden az volt a véleménye, ha Zsolt ezek után nem fog kirúgni, azon csodálkozni fog. Nem rúgott ki, de a dolgozatom elolvasása után azt mondta — fantasztá vagyok.

Ezt követően Náray Zsolt egy vezetőségi összejevetelen — azt hiszem, ezen a megbeszélésen Kovács Ervin már nem vett részt — röviden tájékoztatta a társaságot, az írásomról, de a teljes szöveget — szerintem — senkinek sem adta oda. A lényeget ismertette és azt is, hogy az általam leírtakkal — majdnem teljes egészében — nem ért egyet.

Én nem vitatkoztam, elfogadtam Havass Miklós meghívását és átigazoltam a SzÁMALK-hoz, ahol — és ebben nem a SzÁMALK-os kollégák voltak a hibásak, hanem én — sohasem tudtam otthon érezni magamat. Hiányzott az SzKI-s környezet, a kollégák, valójában nem tudom megfogalmazni, hogy mi, de minden, ami korábban körülöttem volt — főleg — az Iskola utcában, a *légkör és a kollégák!* Szerintem még Stettina elvtárs is!

Náray Zsoltot a haláláig látogattam, hetente többször is felmentem hozzá, hol magamtól, hol telefonált, hogy: *van egy ötletem, beszéljük meg!*

A tanú hitelességével állítom, sohasem heverte ki, szeretett SzKI-jának — amit ő talált ki, fejlesztett azzá, amivé lett, vezető, nemzetközi hírű számítástechnikai kutató-intézet — az elvesztését. Ezt így közvetlenül sohasem mondta, de minden mondatából kiértzett a fájdalom. Talán ebbe is halt bele.

Amikor az a bizonyos főigazgatói pályázat volt az OMFB-ben, engem is megkeresett több kolléga, hogy pályázzak, támogatsanak. *Én mindenkinek azt mondtam, Náray Zsolt helyére, amíg él, sohasem pályáznék, elveszíteném az önbecsülésemet. Az SzKI elválaszthatatlan Náray Zsolttól, az SzKI csak Náray Zsolttal együtt képzelhető el. Ha nem lesz Náray Zsolt, akkor nem lesz az SzKI sem. Azt sem értettem, hogy miért kellett Náray Zsolt helyére pályázatot kiírni, hiszen a betegsége nem indokolta a leváltását, ha akármilyen beteg is lett volna — amint ez korábban is megtörtént — mindenki szívesen segítette volna a munkájában.* Erről Pál Lacival is beszéltem, de ő sem tudott a pályázatra vonatkozóan értelmes magyarázatot adni. Mellébeszélt.

Ezt a véleményemet annak idején néhány kollégám vitatta, ma már azt hiszem, mindenki egyetért velem.

Ezért, ha megkérdeznék, ki volt az SzKI főigazgatója, én mindenkinek azt mondom, csak egyetlen főigazgatónk volt, az alapító: Dr. Náray Zsolt.